FERMINA CAÑAVERAS

ŽENSKÉ BARAKY

Lindeni

Ženské baraky

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Ljndeni

Fermina Cañaveras
Ženské baraky – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

ŽENSKÉ BARAKY

FERMINA CAÑAVERAS

ŽENSKÉ BARAKY

Preložil Milan Kopecký

Lindeni

Mojej starkej, ktorá mi bola aj mamou.

A matkám, štetkám, z vôle či z donútenia.

Stane sa to raz?
Stane sa to raz, že sa vrátim k tebe
a k tým známym cestám?
A že sa odrazu prirútia spomienky
a v ušiach mi zaspievajú anjeli?

Roztrasená si spomeniem na tú cestu,
zamierim rovno k vchodovým dverám.
Svojho syna a svoju sestru, začujem aj ich?
Budem si môcť objať milovanú mamu?

Je toľko šťastia v ľudských silách?
Vydrží to moje srdce?
Och, kiež mi spánok vráti nádej.
Kiež sa čím skôr vrátim.

Françoise Babillot,
posledná báseň napísaná v Ravensbrücku

Tak ako bol Osvienčim centrom zla páchaného na Židoch,
Ravensbrück bol centrom zla páchaného na ženách.

Sarah Helm,
preživšia z Ravensbrücku

Ráno ďaleko od domova

Madrid, 2008

Telefón vyzváňal ako šialený, budík na nočnom stolíku ukazoval pol siedmej, bola nedeľa ráno a ja som sa už hodinu spamätávala z udalostí včerajšej noci. Trochu sme sa s Carlou chytili. A potom sme už nič iné nerobili. Ani neviem, či vôbec existuje niečo, čo mi nevmietla do tváre. Vždy sa to rozbieha obohranou pesničkou o mojom pití a končí sa litániami, koľko času venujem práci. Napriek tomu ma Carla ľúbi, o tom nepochybujem. To ja sa neľúbim a už asi rok utápam v chľaste ľútosť nad sebou samou a nad tým, že nikoho nezaujímajú moje investigatívne reportáže v novinách, kam ma šéf prijal ako nádejnú absolventku fakulty dejín, a teraz mi vyčíta, že som stratila čuch. Nevyštudovala som žurnalistiku, ale veľmi rýchlo som zistila, že mám dar slova, že ma baví objavovať zabudnuté príbehy, najmä príbehy utláčaných žien z druhej polovice dvadsiateho storočia, a moje nadšenie si rýchlo získalo čitateľov. Od detstva som počúvala príbehy starej mamy, zapálenej členky Španielskej komunistickej strany

a bojovníčky za ženské práva, ktoré som prijala za svoje a podelila sa o ne so širokou verejnosťou. Svojím spôsobom som jej tak vzdala poctu. Lenže táto všetečná María s odhodlaním naprávať krivdy sa niekam vytratila, keď som začala vymetať bary, pripíjať tam na vlastné zdravie a každý deň čoraz väčšmi upadať. Áno, stratila som čuch, zanietenie a túžbu rozprávať, čo sa prejavilo na kvalite mojich textov. V hĺbke duše som bola presvedčená, že sa odniekiaľ vynorí veľký príbeh, ktorý bude treba vyrozprávať, a dovtedy som sa rozhodla počkať naň pri poháriku.

Najradšej by som spala ďalej, ale rozbehnuté myšlienky a bzučanie v hlave mi to nedovolili. Telefón neprestával zvoniť, určite volala Carla. Bezvládne som cítila, ako doznievajú účinky alkoholu a nahrádza ich opica. Silná a intenzívna opica, z ktorej vás dostane iba štamperlík brandy. Hlavu som strčila pod vankúš a so zavretými očami sa pokúsila na všetko zabudnúť. Po niekoľkých sekundách sa telefón rozdrnčal znova.

„Choď do riti! Do riti! Nebudem dvíhať, dobre vieš, že som na kašu," mumlala som do vankúša a po očku pozrela na mobil. Z diaľky som rozoznala, ako sa na zemi pri nohe skrinky rozsvietil displej.

Asi po desiatich minútach technika vyhrala. Na tretí pokus som sa zdvihla z postele, ale na nohách som sa udržala iba niekoľko sekúnd. Evidentne som mala v krvi viac, než som si myslela. Nejako som sa dovliekla k čoraz oslepujúcejšie svietiacemu telefónu, a keď som ho už mala na dosah, odrazu prestal zvoniť. Aspoň som sa tam na dlážke, medzi porozhadzovaným oblečením,

topánkami a knihami, mohla presvedčiť, kto si zaumienil, že mi poserie víkend. S prekvapením som zistila, že mi nevolala Carla. Volala mama. Vo svojom zúboženom stave som si neuvedomila, že sa asi niečo deje. Od mamy som si našla pätnásť zmeškaných volaní a podobný počet správ. Po chrbte mi prebehli zimomriavky, nevedela som, či hneď volať naspäť alebo počkať, kým sa nevráti tá María, ktorú mama pozná, jej dobrá dcéra, nie zľaknutá troska sediaca na dlážke vo svojom byte. Kdesi v sebe som vylovila zvyšky dôstojnosti, presunula sa do kresla, odchlipla si z pohára vody na nočnom stolíku, aby som si prečistila hlasivky – my alkoholici si dobre uvedomujeme dôležitosť vody na našej ceste k realite – a pripravila sa na rozhovor s matkou. Vytočila som jej číslo a čakala.

„Mama? Čo sa stalo? Spala som." Ani som sa nezakoktala.

„Keby ťa to náhodou zaujímalo, zomrela ti stará mama. A asi by bola rada, keby si si našla čas prísť sa s ňou rozlúčiť," oznámila mi mama strohým, chladným tónom.

Keď som počula slovo „zomrela", telefón sa mi vyšmykol z ruky a spadol na zem. Nejasne ku mne doliehal matkin hlas. Až vtedy, obklopená šerom a pachom whisky a potu, som si uvedomila, o čo som prišla. Zavítala k nám smrť a vzala si moju starú mamu. Z môjho života navždy zmizla jedna z najdôležitejších osôb a ja som to nevládala spracovať, pripadala som si ako posledná onuca. Smrť je už raz taká, vždy sa zjaví, keď ju najmenej očakávate.

Nejako som sa pozviechala a so začervenanými očami plnými sĺz som sa doplazila do sprchy. Únava a slabosť

boli moje staré známe, tak ako sucho v ústach a bolesť svalov a hlavy. Až ľadová voda čiastočne zmiernila šok. V drkotavej zime prestupujúcej celým telom som sa rozkričala zo smútku za starou mamou a z toho, že som nemohla byť s ňou v jej poslednej chvíľke.

Keď som vyšla z rehabilitačnej sprchy a pozrela sa na seba do zrkadla, nič pekné som v ňom nevidela. Takmer som tú tvár nespoznávala. Nič už nezostalo zo všetečného výrazu ženy odhodlanej skúmať, rozprávať a zachraňovať pred zabudnutím nespočetné ľudské osudy. Nič nezostalo z dievčenskej tváre bielej ako sneh s červenými, guľatými lícami. Aj hustá hriva dlhých blond vlasov, o ktorých stará mama hovorievala, že keď zasvieti slnko, mohol by človek pri pohľade na ne oslepnúť, sa stratila v nenávratne. Zostali iba veľké zelené oči a pod nimi tmavé a hlboké kruhy. Celá som sa strácala, no až dovtedy som o tom nič netušila. S použitím korektora a mejkapu som sa pokúsila napraviť škody. Výsledok nebol uspokojivý. Radšej som si to všetko zmyla. Keby ma takú niekto videl v pohrebnom ústave, myslel by si, že som na kašu. Čo som aj bola, ibaže rany na duši by nemali byť také očividné. Nikto nemohol tušiť, ako sa cítim. Bola som zavretá v klietke, z ktorej sa nedalo ujsť, a nikto mi nevidel do hlavy, aby mohol pochopiť, čím prechádzam. Stará mama odišla vo chvíli, keď som ju najväčšmi potrebovala. Obliekla som sa a zavolala si taxík, aby som nestrácala čas.

Cesta bola hrozná, no aj tak sa mi zdala krátka, túžila som viezť sa ďalej a odložiť moment rozlúčky s nezdolnou Sole. Pri vchode som sa spýtala dievčaťa s kondolenčnou

knihou, kde nájdem vystavenú Soledad Hidalgovú, ale nemusela som. Kým sa milá mladá žena nadýchla k odpovedi, zjavila sa pri mne Carla.

Vďaka jej za to, Carla bola moja záchrankyňa, moja opora, vedela, čo ma čaká, a vedela aj to, že keby som sa s matkou stretla sama a musela sama znášať bolesť zo starkinej smrti, neovládla by som sa a skončila by som s kamarátmi z mokrej štvrte v najbližšom bare. Mlčky sme sa objali, slová boli zbytočné. Aspoň v tom momente. Carla ma chytila za ruku, pobozkala ma a odviedla do sály, kde čakali dve najdôležitejšie ženy v mojom živote: matka a starká, ktorá mi svojím spôsobom tiež bola mamou. Ani tam nikto nerozprával, v mĺkvej miestnosti sme si vymenili pohľad a vyhŕkli nám slzy, na výčitky nezostal priestor. O jednu z nás sme prišli, museli sme byť vďačné, že máme aspoň seba. Až v objatí s mamou mi totiž došlo, že starká sa navždy pominula. Nevedela som si predstaviť budúcnosť bez nej. Keď sme sa pustili, zbadala som starú mamu. Ako vždy bola za sklom, ktoré nás oddeľovalo, a ja som sa znovu rozplakala. Akoby som už nevedela prestať. Slzy sa mi valili z očí oveľa rýchlejšie, než som ich stačila utierať.

Stará mama si pred smrťou istotne všetko zariadila. Na sebe mala čierny župan, ktorý ju sprevádzal celý život, a na ňom pripnutý odznačik s republikánskou vlajkou. Namiesto kvetov jej vložili do rakvy výtlačok *Memoria de la melancolía* od jej milovanej Maríe Teresy León. Tvár mala pokojnú a vyrovnanú, bez stopy po akýchkoľvek trápeniach. Dlho som stála za sklom, až keď ma opustili sily, posadila som sa k mame. Ako v detstve ma

chytila za ruku, zdvihla si ju k perám a pobozkala. Bola som jej za to vďačná.

„Mama, kto je tamtá žena, čo nás pozoruje?“

Odpoveďou mi bolo ticho. Mamu očividne znepokojovala prítomnosť nízkej starenky s bielymi vlasmi stiahnutými do drdola, so smutnou tvárou a zrakom upretým naším smerom. Otázku som zopakovala, no dozvedela som sa to isté.

Môj deň sa nijako nezlepšoval, opica pretrvávala a o slovo sa prihlásil hlad. Ani neviem, kedy som naposledy jedla. Carla sa ponúkla, že pôjde so mnou. Keď sme v reštaurácii pri pohrebnom ústave už udobrené čakali, kým mi prívetivý čašník donesie obložený chlieb a silnú kávu, spýtala som sa priateľky, či si všimla nízku a tajomnú ženu, ktorá sedela v kúte miestnosti, kde ležala vystavená stará mama.

„Áno, padli mi na ňu oči. Prišla medzi prvými, ale keď som sa na ňu spýtala tvojej mamy, odvetila, že sa o nej nechce rozprávať. Vraj je to nepríjemná a zatrpknutá stará žena, ktorá v minulosti spôsobila tvojej starej mame veľa trápenia.“

„Určite nejaká jej spolustraníčka, ale tá tvár mi nič nehovorí. Nezdá sa ti čudné, že mama o niekom hovorí také veci?“

„Vlastne áno, keď sa nad tým zamyslím.“

Keď sme sa vrátili do ústavu, žena už bola preč.

Zvyšok dňa sme s mamou prežili, ako sa dalo; ona si vytrpela nepomerne viac. Nikdy som nepochopila, prečo nechala starú mamu samu v Madride. V prvej možnej chvíli sa odsťahovala do Burgosu za mizerným životom s mojím otcom,

príslušníkom civilnej gardy, ktorému nevoňali svokrine názory. Za všetko, čím som, vďačím starej mame a jej túžbe dozvedieť sa pravdu. Keby sme tak mali viac času.

O pol jedenástej nám pracovníčka pohrebného ústavu oznámila, že budú zatvárať. Zostali sme samy, ja, mama a Carla. Otec sa neprišiel rozlúčiť, stará mama bola na jeho vkus pristará a priveľmi oddaná komunistka. Venovali sme jej posledné myšlienky, potom sa zhasli svetlá a zavreli dvere, a my sme zamierili domov. Carla sa ponúkla, že nás odvezie, ešte cez deň sme sa dohodli, že prespíme v rodinnom sídle, v penzióne na ulici Atocha, ktorý stará mama prevádzkovala, až kým mama neodišla do Burgosu. Potom na ňu doľahla samota a jedného dňa penzión zavrela.

Keď mama otvorila dvere, prirútil sa nával spomienok. Všetko bolo také, ako som si to pamätala. Dlhá tmavá chodba viedla do spoločenskej miestnosti osvetlenej lampami z ulice. Do očí mi nevdojak vhŕkli slzy.

„Zlatko, veď starká už mala svoje roky, bola unavená," tíšila ma mama v objatí.

„Nebola som dobrá dcéra, ani vnučka nie. Som na dne a neviem, ako ďalej. Ani nevieš, aká som rada, že si mi nič nepovedala. Hanbím sa, v akom stave som dnes prišla do pohrebného ústavu. Potrebujem pomoc a myslím si, že by všetko šlo ľahšie, keby si mi porozprávala, čo sa udialo medzi tebou a starou mamou."

„Nič sa neudialo. A keby, nechcela by som o tom vedieť. Stará mama leží v rakve a ja som jej nekonečne vďačná, že rešpektovala moje rozhodnutie. Viem len to, čo som ti povedala už tisíckrát: niekto ma ešte ako bábätko

nechal pred dverami penziónu a Soledad sa ma ujala. U nás v rodine sme nikdy veľa nenarozprávali a ja som mala taký strach spýtať sa, že som sa naučila žiť vo večnej neistote. Bolo to tak jednoduchšie."

„A kto teda bola tá žena, čo z nás v pohrebnom ústave nespustila zrak?"

„Je to stará rodinná známa. Keď som bola malá, chodila do penziónu každý deň. Neskôr už to bolo lepšie a nakoniec prestala chodiť úplne. Nikdy som ju nemala rada, privádzala ma do rozpakov. Od Gemy, starkinej ošetrovateľky, viem, že keď si zlomila bedrový kĺb a dávala sa dlho dokopy, jej stará kamoška sa od nej nepohla. Ale čo mali medzi sebou, to neviem, nezdedila som túžbu pátrať po pravde. Tuším sa volá Isadora, aj keď ruku do ohňa za to nedám."

„To je pekné meno, nezvyčajné."

„Nechce sa mi o tom baviť, som unavená."

Viac som toho z nej nevydolovala, a keďže v nej ešte doznievala matkina smrť, ani som sa o to nesnažila.

„Mama, budeš dnes spať so mnou, ako keď som bola malá?" spýtala som sa.

„Isteže."

Obidve sme toho mali dosť, ustlali sme si u starkej, v jej posteli. Kým som zavrela oči po náročnom dni, znovu som si pomyslela na ženu s bielymi vlasmi. Kto normálny by dal svojej dcére meno Isadora? Prečo na nás neprestajne hľadela? A prečo mi o nej starká nikdy nepovedala? Priveľa otázok. Ešte chvíľu som na ne hľadala odpovede, a potom som zaspala.

*

Mama mi bozkom na čelo oznámila, že je čas rozlúčiť sa so starkou, dať jej posledné zbohom. Ledva som sa posadila, zistila som, že dôsledky opice ešte vždy neodzneli. Vyliezla som z postele, a keď som sa rozhliadla po izbe, prvý raz mi na tvár vysadol úsmev. Vo svetle prenikajúcom cez okno sa zdalo, akoby sa zastavil čas, všetko bolo presne tak, ako som si to pamätala. So zatvorenými očami som dýchala a v hlave sa mi vyrojili tisíce spomienok. Hlavnou hrdinkou každej z nich bola starká a jej úsmev. Ako na nás každú nedeľu čakala na schodoch, aby ma silno objala a povedala mi, že týždeň kvôli mne upratovala a uvarila moju obľúbenú mliečnu ryžu. Otec s nami väčšinou nebol. Mama si obliekla najkrajšie šaty, namaľovala sa a načrela do posledných zásob energie, aby sme sa autobusom odviezli do Madridu a mohli stráviť so starkou nedeľu.

„Bude mi za tebou smutno, moja milovaná starká."

„Prosím ťa, s kým sa to rozprávaš?" Matka ma vyrušila v jednej z najkrajších chvíľ za posledný čas.

„Iba som nahlas premýšľala."

„Chystaj sa, nemôžeme meškať. Telo starkej dovezú na cintorín v Almudene už o dve hodiny. Najradšej by som za ňu dala slúžiť omšu, ale to by mi neodpustila. Všetko som urobila presne tak, ako si to želala."

„Mama, idem sa osprchovať a budem hotová, ale ešte sa musíme zastaviť u mňa doma, aby som sa prezliekla."

„Niečo ti požičiam, aj tak musíš ísť v čiernej. To bola obľúbená farba starkej, vedela si? Nosila ju rovnako neochvejne, ako svoju matku v srdci. Z mojich a jej šiat si určite vyberieš, nechcem meškať."

Hádať sa nemalo zmysel.

Carla na nás čakala v aute pred vchodom. To ma prekvapilo. S mojou mamou všetko zorganizovali, ja som iba poslúchala pokyny.

Keď sme prišli na cintorín, videla som, že väčšina prítomných sú starkej súdruhovia zo strany. Bola medzi nimi aj tajomná nízka žena s bielymi vlasmi, o ktorej som zatiaľ nevedela nič okrem mena. Zbadala som aj svojho šéfa Estebana. Zaujímalo by ma, ako sa o pohrebe dozvedel.

Civilný obrad bol dojímavý, čítali sa básne a volalo sa na slávu Republike, tak by sa to starkej páčilo. Ako keby som sa ocitla v inej ére, oveľa tvrdšej a neúprosnejšej. Ešteže otec neprišiel, toto by ho dorazilo.

Nikto neplakal, namiesto sĺz iba potlesk a básne. Poslednú prečítala Isadora, aj keď to vlastne nebola báseň, ale skôr vyznanie vďaky. Nevedela som z nej odtrhnúť zrak, keď odriekala tie krásne a miestami tvrdé slová, podchvíľou sa musela odmlčať a zhlboka nadýchnuť, aby mohla pokračovať. Z poslednej vety mi stuhla krv v žilách. „Navždy ti budem zaviazaná, ďakujem ti, že si ma nesúdila a vždy si si ma vážila. S láskou tvoja neter Isadora.“ *Odkedy mala moja starká neter?* pýtala som sa v duchu. Asi tým myslela, že boli blízke priateľky, nie pokrvné príbuzné. Tá žena vo mne prebudila, čo už dlhé mesiace spalo. Silnú túžbu vedieť.

Po pohrebe a nekonečnom defilé kondolencií od priateľov som ju šla hľadať, ale už bola preč. Ubzikla mi. No ja som sa s ňou musela porozprávať, musela som ju spoznať.

Fotka, dar a bolesť hlavy

Starkú sme pochovali pred štyrmi dňami a mama bola stále v Madride, v Solinom penzióne, kde vyrastala. Teraz prišlo na rad to najťažšie, dať do poriadku pozostalosť. Okrem toho sme sa museli rozhodnúť, čo urobíme s bytom. Aj keď mama už mala všetko premyslené.

„Kvietok, ty koľko platíš za ten byt, kde bývaš? Teda ak sa to tak dá nazvať," spýtala sa pri triedení šatstva starej mamy.

„Veľa."

„A prečo sa s Carlou nepresťahujete sem? Prestaneš s vylomeninami, usadíš sa so ženou, ktorá ťa ľúbi najviac zo všetkých, a znova začneš písať. Lebo vieš, čo si myslím? Myslím si, že by si mala dať na papier životný príbeh starej mamy. Bola by na teba hrdá, čo bola už zaživa."

„Uvedomuješ si, o čo ma žiadaš, mama? Sama netušíš, odkiaľ pochádzaš, vieš len, že sa ťa stará mama ujala, a ja mám teraz rozprávať jej životný príbeh?"

„Nie, zlatko. Asi som sa nevyjadrila presne. Nechcem, aby si spísala príbeh celej našej rodiny, iba jej samej. Koľkokrát ti rozprávala, ako sa angažovala v strane,

do akých patrila buniek, komu všetkému pomáhala a ako pri tom riskovala život. To chcem, aby si porozprávala. Aby si sa trochu vzchopila a ukázala šéfovi, že si skvelá novinárka."

„Neviem, či to na mňa nie je príliš vzletné slovo, ale pouvažujem o tom, mama," odvetila som, nezdvihnúc zrak od roboty.

V skutočnosti matkin návrh neznel až tak utopicky. Starká vo mňa vždy slepo verila, hovorila o mne, že mám „dar utešovať" a že som „zberateľka príbehov", najmä takých, ktoré si už nikto nechce pamätať, lebo sú nepríjemné a komplikované. A je pravda aj to, že rada pomáham druhým uľaviť od bolesti, od starých, zabudnutých, poslušných bolestí, od bolestí, ktoré sa musia podriadiť, lebo ich stvrdili nejedným podpisom. Často išlo o tragické príbehy, ťažké ako sám život. Príbehy večného mlčania. Príbehy utláčaných, porazených… O svojom spisovateľskom umení som nemala prehnané predstavy, len som bola presvedčená, že sa tie príbehy dajú vyrozprávať iba vtedy, keď ich budem poznať z prvej ruky. Preto som sa rozhodla vyštudovať to, čo som zbožňovala od útleho detstva, keď mi starká s absolútnou dôvernosťou rozprávala o príhodách so spolubojovníkmi zo strany, ktorých tiež brala ako rodinu. Život vo frankistickom režime ju totiž naučil, že niektoré mená sa nevyslovujú. Franco nezabíjal iba zbraňami, mučením a pomstychtivosťou, ale aj tichom. Tichom, ktoré dlhé desaťročia zväzovalo tisíce žien, ako bola moja starká, pretože z toho prekliateho strachu nemohli oplakať svoju tragickú minulosť.

Môj prvý uverejnený článok bol práve prerozprávaním jedného z jej príbehov. A keď potom hľadali v novinách niekoho, kto vytiahne na slnko špinavú bielizeň tejto krajiny, Esteban, môj šéfredaktor, ma na základe „Piatich z bitúnka" zamestnal ako redaktorku sekcie demokratickej pamäti.

Zabili ich na Škaredú stredu, deň po skončení vojny. Sami sa po zložení zbraní prišli prihlásiť na stanicu Civilnej gardy, že bojovali za svoje presvedčenie. Oni ich zavraždili, a možno preto, že bol práve veľkonočný týždeň, päť dní ich nechali ležať pred cintorínom, kým Kristus nevstal z mŕtvych. Až potom im preukázali toľko úcty, že ich hodili do masového hrobu v nekonfesijnej časti cintorína v Almudene. Už len kvôli všetkým ich rodinným príslušníkom, ktorí si toľko vytrpeli, som musela ten príbeh vyrozprávať. Kvôli prastarým rodičom, starým rodičom a deťom žijúcim v tichu. A kvôli manželkám piatich z bitúnka, hrdinským matkám, na ktoré si nikto nespomenie, kvôli starým mamám, ako bola moja, a vnučkám, ako som ja, ktoré nikto neumlčí.

Z piatka, keď sme pochovali starú mamu, sa stal prvý deň môjho nového života. Skončil sa štatút piatkov ako môjho oficiálneho poopicového dňa. Celý posledný rok mojej žalostnej existencie sa totiž niesol v tomto duchu, každý štvrtok som šla s Carlou von a dorantala sa ako taká študentka. Carlu to po čase prestalo baviť, no pre mňa boli štvrtky ako rituál, ktorý sa opakoval každý týždeň v tých istých baroch, s tými istými ľuďmi a tými istými

nudnými rozhovormi. Môj život zapadol do veľmi znepokojivých koľají. Carla sa už so mnou viackrát rozišla, lebo ma dobre pozná a vždy dospela k záveru, že aj keď ju bude bolieť, že ma nemá pri sebe, bude to pre nás obe lepšie. Potom zakaždým nasleduje zmierenie, ja všeličo posľubujem a náš vzťah sa posunie ďalej. Až doteraz sme každá bývali osve, tak nám to vyhovovalo. No predstava, že by sme sa spolu nasťahovali do domu po starkej, sa mi celkom pozdávala. Potrebovala som radikálnu zmenu, niečo, čo by ma prebralo z dlhej letargie, z nekonečných lumpačiek do skorých ranných hodín a z pocitu, že mi život preteká pomedzi prsty. Bola som stratená, netušila som, čo so životom, potrebovala som závan nového, čerstvého, iného vzduchu, potrebovala som facku od reality.

Tak som sa rozhodla presťahovať do penziónu po Soledad a navrhnúť Carle, aby tam šla žiť so mnou. V poslednom čase sme totiž viac mlčali, než sa rozprávali, a to bezmocné ticho ma pomaly zabíjalo. Dosť sme sa odcudzili, prestali sme robiť už aj také obyčajné veci, ako zájsť si na kávu, rozprávať sa o somarinách, pohladiť sa alebo si dať kradmú pusu, keď ma prišla pozrieť do práce. Už z toho nezostalo nič a ja som odmietala prísť aj o ňu. Znovu som ju chcela mať vo svojom živote.

S Carlou sme sa zoznámili na fakulte, nastúpili sme v tom istom roku. Sprvu som ju veľmi nebrala. Pripadala mi ako slečna perfektná, dobre vychovaná a vzdelaná, neverila som, že by mohla čo len okom zavadiť o mňa, sivú myš zahrabanú v knihách o španielskej občianskej vojne a exile. No zmýlila som sa, do histórie bola rovnako

zbláznená ako ja. V prvom ročníku sme sa skamarátili, a keď prišla jar a dni boli čoraz dlhšie, mala som už oči len pre ňu. Aj keď si myslím, že som sa do nej zaľúbila v tom momente, ako som ju zbadala vo dverách učebne. Vlasy mala také dlhé a čierne, akoby sa v nich vymáčal všetok smútok a bolesť sveta, a jej dokonalú bielu pleť som mala chuť hladiť od rána do večera. Tak sa to začalo, a tak je to dodnes, som z Carly stále hotová.

Obidve sme sa chceli venovať investigatívnej žurnalistike a uvedomovali sme si, aké je to v našej krajine náročné povolanie. Tí najlepší to dotiahnu na miesto profesora a pustia sa do spolupráce s nejakou archívarskou organizáciou. Carle sa to podarilo a ja som sa musela uspokojiť s robotou pre Estebana v novinách druhej kategórie.

V deň pohrebu sme šli na večeru. Mama v sobotu ráno odchádzala do Burgosu, a tak sme sa rozhodli uctiť si starkú tým, čo robila najradšej, jedením. Nebohá stará mama zažila toľko hladu, že vždy, keď sme niečo oslavovali, usporiadali sme úplnú hostinu. V reštaurácii už na nás za stolom čakala moja láska. Sotva nás zbadala, vstala, silno objala moju mamu a mne vtisla bozk. Úžasný bozk. Začínalo sa to dobre. Potom sme si sadli, objednali jedlo pre troch a vodu. Alkohol žiaden.

„Carmen mi povedala, že sa sťahuješ do penziónu, super nápad," spustila Carla.

„Hej, hej, ale nechce sa mi tam byť samej," prešla som hneď k veci. „Nepridáš sa?"

„Popremýšľam.“

Na to som nevedela reagovať, mlčky som jedla. Až mama zachránila mňa aj nepríjemnú situáciu, ktorá vznikla.

„Zajtra odchádzam a nechcem si ako posledné pamätať vaše kyslé tváre. Pochovala som mamu, jedinú, ktorú som poznala, a smútku sme už mali nadnes dosť. Ja som už stará, ale vy máte čas na svojej strane a ľúbite sa priveľmi na to, aby ste každá žili osamote. Zajtra je tiež deň a ty, zlatko moje, nebuď taká nedočkavá. Už si ako otec. Carla potrebuje čas. Však, moja?“ spýtala sa ženy môjho života.

„Presne, Carmen.“

Noc uplynula v pokoji, vôbec som si nespomenula na víno, šoty či poháre whisky, lebo som bola s ľuďmi, ktorí ma ľúbili, a nič iné som nepotrebovala.

Domov sme šli pešo, bola príjemná noc, a dole pri vchode som sa spýtala Carly, či pôjde so mnou nahor. Prikývla.

Keď som otvorila oči, v izbe bola tma. Moja prvá myšlienka ako vždy patrila Carle, a keď som sa obrátila nabok, aby som ju objala a poďakovala sa jej, že je pri mne, nebola tam. Preľaknuto som vstala, v skrini našla nejaký župan po starkej a šla ju hľadať. Z chodby som počula, ako sa zhovárajú v kuchyni. Rozprávali pokojným tónom a témou som bola ja, preto, aj keď nie som za to na seba hrdá, som sa potichu priblížila a počúvala.

„Carmen, tvoju dcéru mám rada a nebudem sa jej pliesť do života len preto, že sa cíti stratená a ja by som

ju chcela zachrániť. Je dospelá žena, vie, čo sa patrí a čo nie. Dám jej šancu postarať sa o seba, lebo jej dôverujem a navzájom sa ľúbime."

Dlhšie som sa neudržala a so slzami v očiach som vpadla medzi ne. Zamierila som ku Carle a poďakovala jej. Potom mi povedali, nech zostanem.

„Zlatko, v našej rodine sme sa učili, že je neslušné počúvať cudzie rozhovory," so smiechom ma hrešila mama.

„Prepáč, mami. Nedalo sa inak. A ďakujem. Inak, kedy ti to ide?"

„Vlak odchádza o dve hodiny, ale nerob si starosti, objednala som si taxík. Ty sa sústreď na vlastný život, ja mám svoj pod kontrolou. Teraz sa v prvom rade musíš pustiť do práce, chcem čím skôr začať čítať."

Po raňajkách som jej pomohla pobaliť sa a čochvíľa sme sa už museli rozlúčiť. Silno sme sa objali.

Keď sme s Carlou osameli, strach sa vrátil. Strach, že dostanem chuť na pohárik.

„Je ti dobre, María?"

„Neviem. Nechcem jej byť na príťaž, nebaví ma hádať sa a nechcem ani, aby si ty trpela. Mrzelo ma, ako sme sa minule povadili, viem, že ti ubližujem."

„Nie si v tomto vzťahu jediná. Vykašli sa na to. Za mňa je všetko zabudnuté. Radšej mi povedz, kde chceš začať hľadať," povedala, aby zarazila ďalšie výlevy.

„To netuším. Asi by sme najprv mali presnoriť penzión, či nenájdeme nejaké listiny, fotky, čokoľvek. Na tomto mieste sa stretávali a organizovali ženy, ktoré bojovali

proti fašizmu počas občianskej vojny aj po jej skončení. Máme šťastie. Tento dom, ulica aj lekáreň Globo hneď vedľa toho zažili veľa, stačí nám objaviť svedectvá, ktoré ukrývajú. Penzión odolával do poslednej chvíle, spolu s lekárňou na Námestí Antóna Martína."

Naozaj sme nevedeli, kde začať, byt bol obrovský. Päť izieb s prístupom na spoločný dvor, kúpeľňa, kuchyňa a obývačka na konci dlhej, tmavej a úzkej chodby. Z priestrannej a svetlej obývačky sa vychádzalo na balkón s výhľadom na námestie. Rovno oproti stálo kino Monumental a dom číslo 46 našej milovanej ulice Atocha, kde niekoľko rokov býval Santiago Ramón y Cajal. Toto bol Madrid z čias „No pasarán", z čias Guerniky. Mesto, ktoré sa nevzdalo do poslednej chvíle, jeho námestia a obyvatelia ako Sole a jej penzión, ktorý je teraz už aj mojím domovom.

Najprv sme sa vrhli na komodu v obývačke, ale nemali sme šťastie. Pokračovali sme do spálne starej mamy, nazreli sme tam do každej zásuvky, každej skrinky či nočného stolíka, a nachádzali sme iba posteľnú bielizeň raziacu naftalínom, šaty a fotografie zo svadby mojich rodičov, z môjho narodenia a rodinných osláv. Nič dôležité. Vlastne ani jedna z nás nevedela, čo by sme chceli nájsť. Postačila by nám hocijaká fotografia, pohľadnica, dokument. Ak Sole niečo také u seba v byte mala, dôkladne to ukryla. Asi nechcela nič nechať na náhodu.

Carla navrhla spísať zoznam kamarátov starej mamy a spolubojovníkov zo strany, ktorí sú ešte nažive a mohli by nám niečo povedať. Ibaže ja som ju nepočúvala, moju pozornosť upútala fľaša anízového likéru, na ktorú sme

natrafili v jednej zo skriniek. Hneď som si naliala pohárik, nech sa mi lepšie hľadá.

„Do riti, to čo akože robíš?“

„Potrebujem sa uvoľniť, toto nebol dobrý nápad. Keby to bolo dôležité, starká by mi o tom bola povedala. Nič nenájdeme.“

„Ak ten pohárik vypiješ, už ma nikdy neuvidíš. Budeš sama na tú robotu aj na celý svoj posratý život. Načo boli dobré všetky tie rozhovory s tvojou matkou? Iba si potrebovala zabiť čas, kým sa zasa neopiješ? Ja krava som uverila tvojim klamstvám, vliezla som s tebou do postele a počúvala, ako mi do ucha šepkáš sľuby, že začneme od nuly. Si zbabelec, si pridrbaná alkoholička, ktorá nenávidí samu seba a nezáleží jej na histórii, na tom, čo zažila jej stará mama, ani čo sa udialo v tomto dome. Všetko je lož.“

„Ty mi nebudeš hovoriť, čo mám robiť, keď odmietaš rešpektovať mňa a moju rodinu vo vlastnom dome. Viem sa ovládať, jeden hlt anízovky nie je nič. NIČ, rozumieš, mudrlantka? Nie každý má také šťastie, že môže pracovať na univerzite. Niektorí robíme za pár šušňov zašití kdesi v zadku. Choď preč, nechcem ťa vidieť.“

„Ako myslíš.“

Carla si pobrala veci a odišla. Až s buchnutím dvier som pochopila, že som prehrala ďalší súboj. Anízovka jeden, María nula.

Keď som potom chodila po byte a lízala si rany s fľašou v ruke, potkla som sa o dlaždicu, ktorú som si už z detstva pamätala uvoľnenú. Mama večne omieľala starkej, že má zavolať murára a dať si to opraviť. Zrazu som ležala

na zemi, fľaša roztrieskaná na sto črepov. Debilná dlaždica. Rukou som sa o ňu oprela, aby som sa zdvihla, a svojou váhou som ju zlomila.

Tam som to našla. Pod dlaždicou bolo niečo ukryté. Ešte som nevedela čo, ale už som pochopila, prečo bola starká taká nedbalá. Čo najopatrnejšie som povyberala kusy zlomenej dlaždice, no aj tak som sa na jednom porezala. Prst som si vložila do úst, aby som zastavila krvácanie, a druhou rukou som vyslobodila z úkrytu rokmi zožltnutú obálku. Bola zalepená. Roztrasene som ju otvorila. Vnútri boli tri fotografie. Na jednej bola starká so skupinou žien, mali zdvihnuté päste, na druhej nejaká iná žena držala mosadznú klietku a na tretej, najzvláštnejšej, bola žena bez tváre.

Tretia fotografia zmenila všetko. Bola znepokojivá, aspoň mne tak pripadala. Od prvej chvíle upútala moju pozornosť a už ju nepustila. Čiernobiely portrét bez tváre. Nevedela som naň prestať pozerať. Bolo to náramne zvláštne, úplne si ma podmanil, prebral nado mnou moc. Žena so zakrytou tvárou. Ako keby chcela dať celému svetu na známosť, čo jej urobili, no pritom zostať v anonymite. Na sebe mala čierny plášť, smútočné rúcho bez výšiviek a iných ozdôb, aké nosievali staré mamy, keď mali úmrtie v rodine. Nezdravo chudými rukami držala dekolt plášťa a odhaľovala hrudník.

Každý hneď jasne videl, čo tým gestom chcela ukázať. Na prsiach mala nápis:

FELD-HURE

Pod tými slovami malý čierny trojuholník obrátený hore podstavou. Odrazu som si spomenula, ako nám na fakulte jeden profesor rozprával príbehy z koncentračných táborov. Ten nápis mi bol povedomý a čierny trojuholník mohol znamenať iba jediné: asociáli, lesby, prostitútky. Najväčšmi ma zaujalo, že ho nemala vyšitý na mundúre, lebo bola oblečená inak než ostatní väzni. To som ešte nevidela. Nižšie, pod slovami, ktoré pôsobili desivo, aj keď som netušila, čo znamenajú, ale čierny trojuholník neposkytoval veľa priestoru na pochybnosti, mala vytetované číslo: 45237. Nacisti využívali na označenie väzňov v táboroch systém čísel a symbolov tak, aby ich vedeli rozlíšiť podľa rasy, ideológie, vierovyznania… Trojuholníky a hviezdy boli ortieľom smrti, farby znamenali strach, popol, mlčanie. A čísla poznávacia „značka“ každého človeka.

Čierny trojuholník zosobňoval hanbu, poníženie, ticho. Nečudo, že si tajomná žena na fotografii zakryla tvár.

Aj keď som si vedela domyslieť, čoho bol symbolom, musela som mať istotu. Vstala som zo zeme s fotografiou v ruke a, nespúšťajúc zrak z hypnotických slov, som zamierila na koniec chodby do svojej izby. Podľa jej stavu by každý hneď uhádol, že som nemala za sebou pokojnú noc. Carla mi vplávala do myšlienok, no spomienku na ňu som hneď zahnala, pretože sa bolo treba venovať novému objavu. V zhúžvanej posteľnej bielizni som hľadala mobil. Do riti, nikdy nie je poruke, keď ho človek potrebuje. Napokon som ho však predsa len našla. Zastrčený medzi posteľou a stenou. Dokonca nabitý. Zúfalo

som do vyhľadávača zadala slová FELD-HURE, aby mi ich preložil z nemčiny. Jedným kliknutím sa moje podozrenia potvrdili.

Po chrbte mi prebehol mráz. Človek nemusí vedieť po nemecky, aby si domyslel, čo znamená čierny trojuholník. Keby nebol čierny, mohla by byť iba lesba ako ja, ktoré nacisti nenávideli úplne rovnako ako Židov. No ešte nižšie než lesby sa na spoločenskom rebríčku nachádzali prostitútky. Istotne teda išlo o „erárnu štetku", teda ženu donútenú slúžiť Tretej ríši vlastným telom. Nacisti z nej urobili oficiálnu prostitútku koncentračného tábora.

Teraz som už Carlu potrebovala, pretože sa vyznala v nacistickej propagande a symbolike. Fotografia bola nezvratný dôkaz, že existovali dokumenty potvrdzujúce existenciu nevestincov v koncentračných táboroch. Roky ležalo toto svedectvo ukryté pod dlaždicou v byte mojej starej mamy. Kde k nemu, preboha, prišla? V hlave mi vírila táto jediná otázka.

Sústredene som sa pokúsila spomenúť si na každý jeden príbeh, ktorý mi starká rozprávala. Bez problémov som sa pamätala na dona Modesta a jeho dcéru Milagros. S manželkou boli obaja učitelia, ju potom zadržali a zavreli do väzenia Ventas za to, že vstúpila do učiteľských odborov. V tridsiatom deviatom, krátko po skončení občianskej vojny, ju zastrelili, myslím, že to bolo v septembri, ale neviem to isto. A potom to už mám zahmlené. Príbehov mi rozprávala stovky, ale utkvelo mi minimum, alkohol asi všetko vymazal, určite však viem, že mi nehovorila o prostitútkach.

Sprvu som uvažovala, že zavolám Carle, ospravedlním sa a požiadam ju o pomoc, ale hrdosť mi to nedovolila, napokon, veď som sama historička. Najhoršie bolo, že som nemala počítač, ešte som si ho nestihla doniesť do bytu po starkej. Tak som sa obula, z vešiaka pri dverách som vzala bundu a šla poň. V jednej ruke som držala fotografiu, v druhej kľúče od svojho starého malého bytu. Nebývala som ďaleko, preto som vyrazila po vlastných a cestou som si obzerala fotografiu. Odrazu som zdrevenela. Až klaksón akéhosi auta ma prebral z mrákot a donútil ma vrátiť sa z cesty na chodník. Napriek tomu som ďalej neveriacky hľadela na zadnú stranu fotografie. Bolo na nej napísané meno a dátum. Nemožné. Zo zvláštneho pocitu som až znervóznela. Elegantným písmom s čistými ťahmi tam stálo: Isadora Ramírez García, tá nízka a tajomná žena, a vedľa dátum: 14. októbra 1945. Konečne sa aspoň niečo vyjasnilo. Žena nemala na sebe mundúr ani pásikavú kombinézu, pretože fotografia vznikla niekoľko mesiacov po skončení druhej svetovej vojny. Posadila som sa na chodník a zatelefonovala Carle. Toto som nemohla zvládnuť sama. Ako do toho celého zapadala moja stará mama? Sotva som roztrasenými prstami vyťukala číslo, v reproduktore sa ozval Carlin hlas.

„Už si na kašu?“ spýtala sa.

„Carla, prosím, potrebujem ťa. Nepila som, prisahám. Som neďaleko domu, vybehla som len po počítač a pár vecí do starého bytu, a teraz sa niečo stalo a ja nie som schopná ani sa pohnúť. Príď, prosím. Objavila som niečo neuveriteľné.“

„Naháňaš mi strach. Kde si?“

„Na ulici Argumosa, kúsok od starého bytu. Ponáhľaj sa.“

S fotografiou v rukách som sedela na chodníku a nevnímala čas, až zrazu prikvitla Carla.

„María, čo sa deje?“

Neschopná slova som natiahla ruku a ukázala jej fotografiu. Carla sa posadila vedľa mňa, zareagovala podľa očakávania.

„Kde si to našla?“

„Na tom nezáleží, obráť ju.“

Carla ma poslúchla, a ledva si prečítala, čo stálo na druhej strane, zbelela ako stena.

„To je tá žena z pohrebu?“ spýtala sa.

„Podľa mňa áno.“